

Universitätsbibliothek Wuppertal

Annæi Senecæ Tvm Rhetoris Tvm Philosophi Opera Omnia

Cum Andreae Schotti ad veterum exemplarium fidem castigatione: Cuius libros pagina sequens exhibet - Adiectus est rerum memorabilium Index locupletissimus

Seneca, Lucius Annaeus <Rhetor>

Genevæ, [1646]

Liber septimus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1515](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1515)

scientiæ gratus est. Duos istius rei indices habes: te, quæram non potes fallere, & illum, quem potes. Quid ergo, si nulla interueniret occasio? Semper debebo? d. bebis: sed palam debebis. sed libenter debebis, sed cum magna voluptate apud te depositum intueberis. Pœnitet accepti beneficii, quem nondum redditi piget. Quare qui tibi dignus visus est, à quo acciperes, indignus videatur, cui debeas?

CAP XLIII. IN magnis erroribus sunt, qui ingentis animi credunt proficere, donare, plurimum sinum ad domum replere: cum ista interdum non magnus animus faciat, sed magna fortuna. Nesciunt, quanto maior ac difficilius interdum sit capere, quam fundere. Nam ut nihil alteri detrahant, quoniam in utrumque ubi virtute si, par est, non minoris est animi beneficium debere, quam dare. Eo quidem operosius hoc beneficium debere, quam dare. Hoc quidem cito reponimus, nec properandum in tempestiue: quia æquè delinquit, qui ad referendam gratiam prope at tempore alieno, quam qui suo cessat. Positum est illi apud me, nec illius nomine, nec meo timeo. Bene illi cautum est. Nō potest hoc beneficium perdere, nisi mecum: immo ne mecum quidem. Egi illi gratias, id est, reuli. Qui nimis de beneficio reddendo cogitat, nimis cogitare alterum de recipiendo putat. Præstet esse in utrumque facilem: si vult recipere beneficium, referamus, reddamū que læti. Illud apud nos custodiri mauult, quid thesaurum eius eruimus? quid custodiam recusamus? Dignus est, cui utrum volet, liceat. Opinionem quidem & famam eo loco habemus, tanquam quæ non ducere, sed sequi debeat.

LIBER SEPTIMVS.

CAPVT I.

NON VM, mi Liberalis, habeas animum volo:
*In manibus terra, Non hic te carmine longo
 Atque per ambages & longè exorsa tenebo.*

Reli-

Reliqua hic liber cogit. Exhausta materia, circumspicio, non quid dicam, sed quid non dixerim. Boni tamen consules quicquid superest, cum tibi superfuerit. Si voluissent Innocinari mihi, debuit paulatim opus crescere, & ea pars in finem reservari, quam quilibet etiam satiatus appeteret. Sed quicquid maxime necessarium erit, in primum statim congesti: nunc si quid effugit, recolligo. Nec mehercule si me interrogas, nimis ad rem exstimio pertinere, ubi dicta sunt quae regunt mores, perlequi cetera, non in remedium animi, sed in exercitationem ingenij inuenta. Egregie enim hoc dicere Demetrius Cynicus, vir in eo iudicio magnus, etiam si maximis comparatur, solet, Plus prodest, si pauca praecipia sapientiae teneas, sed illa in promptu tibi & in usu sint, quam si multa quidem didiceris, sed illa non habeas ad manum. Quemadmodum, inquit, magnus luctator est, non qui omnes numeros nexisque perdidicit, quorum usus sub a luctario rarus est, sed qui in vno se aut altero bene & diligenter exercuit, & eorum occasiones intentus spectat: nec enim refert, quam multa sciat, si scit quam unum victoriae satis est: sic in hoc studia multa delectant, pauca vincunt. Licet nescias, quae ratio Oceanum effundat ac reuocet: quare septimus quisque annus arati signum imprimat: quare latitudo porticus ex remoto spectantibus, non seruet proportionem suam: sed vltima in angustias cocant, & columnarum nonissima intervalla iungantur: quid sit quod geminorum conceptum separet, partum iungat. vtrum vnu concubitus spargatur in duos, aut totiens concepti sint: cur pariter natis fata diuersa sint, maximisque rerum spaciis distent, quorum inter ortus minimum interest, non multum tibi nocebit transisse, quae nec licet scire, nec prodest. Inuoluta veritas in alto later. Nec de malignitate naturae queri possumus: quia nullius rei difficilis inuentio est, nisi cuius hic vnus inuenta fructus est, inuenisse. Quicquid nos meliores beatosque facturum est, aut in aperto, aut in proximo posuit. Si animus fortuita contempserit, si se supra metum sustulit, nec auida spe infinita complectitur, sed didicit a se petere diuitias: si deorum hominumque formidinem eiecit: & se t non multum esse ab homine timendum, a Deo nihil si conemptor omnium, quibus torquetur vita, dum ornatur, eo perdu-

ctus est, ut illi liqueat, mortem nullius mali esse materiam, multorum finem: si animum virtuti consecrauit, & quacunq; vocat illa, planum putat: si sociale animal est, & in commune genitus, mundum ut vnam domum spectat. & conscientiam suam diis aperit, semperq; tanquam in publico viuut: si se magis vritus quam alio subductus illis tempestatibus, in solido ac sereno stetit, consummatuit scientiam vtilem ac necessariam. Reliqua oblectamenta otij sunt. Licet enim iam in tutum retracto animo, ad hæc quoque excurrere, cultum, non robur ingeniis afferentia.

CAP. II. Hæc Demetrius noster vtraque manu tenere proficientem iubet, nec vsquam dimittere, immo affigere & partem sui facere, eoq; quotidiana meditatione perducere, ut sua sponte occurrant salutaria, & vbique ac statim desiderata præsto sint, & sine mora vlla veniat illar turpis honestiq; distinctio, sciatq; nec malum esse vllum nisi turpe, nec bonum nisi honestum. Hac regula vitæ opera distribuat: ad hanc legem & agat cuncta, & exigit: miserimosque mortalium iudicet, in quantiscunq; opibus resulebunt, ventri ac libidini deditos, quorum animus inertis otio torpet. Dicat ipse sibi: Voluptas fragilis est & breuis: fastidit obiecta, quo avidius hausta est, citius in contrarium recidens, cuius subinde necesse est aut pæniteat, aut pudeat. In qua nihil est aut magnificum, aut quod naturam hominis diis proximi deceat: Res humilis, membrorum turpium ac vilium ministerio veniens, exitu foeda. Illa est voluptas & homine & viro digna, non implere corpus nec saginare, nec cupiditates irritare, quarum tutissima est quies: sed perturbatione carere, & ea quæ hominum inter se rivalitiam ambitus concurrit, & ea quæ intolerabilis ex alto venit, vbi de diis famæ creditum est, vitiiisque illos nostris æstimauimus. Hanc voluptatem æqualem, intrepidam, nunquam sensuram sui tædium, percipit hic quem deformamus cum maxime, qui, ut ita dicam, diuini iuris atque humani peritus, præsentibus gaudet, ex futuro non pender. Nihil enim firmi habet qui in incerta propensus est. Magnis itaque curis exemptus, & distorquentibus mentem, nihil sperat, aut cupit, nec se mittit
in du-

in dubium, suo contentus. Nec illum existimes paruo esse contentum : omnia illius sunt. Non sic, quemadmodum Alexandri fuerunt : cui, quanquam in littore maris rubri steterat, plus deerat quàm qua venerat. Illius ne ea quidem erant, quæ tenebat, aut vicerat, cùm in Oceano Onesicritus præfectus classibus præmissus explorator erraret, & bella in ignoto mari quæreret. Non satis apparebat moperem esse, qui extra naturæ terminos arma proferret? qui se in profundum, inexploratum & immensum, auiditate cæca prorsus immitteret? Quid interest, quot eripuerit regna, quot dederit, quantum terrarum tributo præmat? Tantum illi deest, quantum cupit.

CAP. III. NEC hoc Alexandri tantum vitium fuit, quem per Liberi Herculisque vestigia felix temeritas egit, sed omnium quos fortuna irritauit implendo. Cýrum & Cambysem, & totum regni Persici stemma percensc. quem inuenies, cui modum imperij satietas fecerit? qui don vitam in aliqua vterius procedendi cogitatione finierit? Nec id mirum est. Quicquid cupiditati contigit, penitus hauritur & conditur. Nec interest, quantum in id quod inexplebile est, congeras. Vnus est sapiens, cuius omnia sunt, nec ex difficili tuenda. Non habet mittendos trans maria legatos, nec metenda in ripis hostilibus castra, non opportunis castellis disponenda præsidia : non opus est legione, nec equestribus turmis. Quemadmodum dii immortales regnum inermes regunt, & illis rerum suarum ex edito tranquilloque tutela est : ita hic officia sua, quamuis latissime pateant, sine tumultu obit : & omne humanum genus, potentissimus eius optimusque infra se videt. Derideas licet : ingentis spiritus res est, cum Orientem Occidentemque lustraueris animo, quo etiam remota, & solitudinibus interclusa penetrantur : cum tot animalia, tantam copiam rerum, quas natura beatissimè fundit, aspexeris, emittere hanc Dei vocem : Hæc omnia mea sunt. Sic fit, vt nihil cupiat : quia nihil est extra omnia.

CAP. IV. HOC ipsum, inquis, volui : teneo te : vello videre, quomodo ex his laqueis, in quos tua sponte decidisti, expliceris. Dic mihi, quemadmodum potest aliquis donare sapienti, si omnia sapientis sunt; Nam id

quoque quod illi donat, ipſius eſt. Itaque non poteſt dari beneficiū ſapienti: cui quicquid datur, de ſuo datur. At qui dicitis, ſapienti poſſe donari. Idem autem me ſcito & de amicis interrogare. Omnia dicitis illis eſſe communia: ergo nemo quicquam amico donare poteſt: donat enim illi communia. Nihil prohibet aliquid & ſapieatis eſſe, & eius qui poſſidet, cui datum & aſſignatum eſt. Sic omnia ſapientis eſſe dico, vt nihilominus proprium quiſque in rem ſuam dominium habeat. Iure ciuili omnia regis ſunt. Et tamen illa quorum ad regem pertinet vniuerſa poſſeſſio, in ſingulos dominos deſcripta ſunt, & vnaquæque res habet poſſeſſorem ſuum. Itaque dare regi & domum, & mancipium, & pecuniam poſſumus: nec donate niſi de ſuo dicimur. Ad reges enim poteſtas omnium pertinet, ad ſingulos proprietas. Fines Athenienſium aut Campanorum vocamus, quos deinde inter ſe vicini priuata terminatio- ne diſtinguunt, & totus ager huius aut illius rei publicæ eſt, pars deinde ſuo domino quæque cenſetur. Ideo quæ donare agros noſtros rei pub. poſſumus, quamuis illius eſſe dicantur. Quia aliter illius ſunt, aliter mei. Nunquid dubium eſt, quin ſeruus cum peculio, domini ſit? Dat tamen domino ſuo munus. Non enim ideo nihil habet ſeruus, quia non eſt habiturus, ſi dominus illum habere noluerit, Nec ideo non eſt munus, cum volens dedit, quia potuit eripi, etiam ſi noluiſſet. Quemadmodum probemus omnia (nunc enim omnia ſapientis eſſe, inter nos conuenit) illud quod quæritur intelligendum eſt, quomodo liberali- tatis materia aduerſus eum ſuperſit, cuius vniuerſa eſſe contendimus. Omnia patris ſunt, quæ in liberorum manu ſunt. Quis tamen neſcit, donare aliquid & filium patri? Omnia deorum ſunt: tamen diis poſuimus donum, & ſti- pem iecimus. Non ideo quod habeo, meum non eſt, ſi tuum eſt. Poteſt enim idem eſſe meum & tuum. Is, inquis, cuius prostitute ſunt, leno eſt. Omnia autem ſapientis ſunt, inter omnia autem & prostitute ſunt: ergo & prosti- tute ſapientis ſunt. Leno autem eſt, cuius prostitute ſunt: ergo ſapiens eſt leno. Sic illum vetant emere, dicunt enim, Nemo rem ſuam emit: omnia autem ſapientis ſunt: ergo ſapiens nihil emit. Sic vetant & mutuum ſumere, quia nemo uſuram pro pecunia ſua pendit. Innumerabilis ſunt

sunt, per quæ cauillantur, cum pulcherrime quid à nobis dicatur intelligant.

CAP. V. ENIMVERO sic omnia sapientis esse dico, vt nihilominus proprium quisque in rebus suis dominium habeat, quemadmodum sub optimo rege, omnia rex imperio possidet: singuli dominio. Tempus istius probanda rei veniet. Interim hoc huic quæstioni sat est, id quod aliter sapientis, aliter ræcum est, me posse donare sapienti. Nec mirum est, aliquid ei, cuius est totum, posse donari. Conduxi domum à te. In hac aliquid tuum, aliquid meum. Res tua est: vsus rei tuæ, meus est. Itaque nec fructus tanges, coloño tuo prohibente, quamuis tua in possessione nascantur: & si annona carior fuerit, aut fames.

Hec frustra magnum alterius spectabis aceruum,

in tuo natum, in tuo positum, in horrea iturum tua, nec conductum meum, quanquam sis dominus, intrabis: nec seruum tuum, mercenarium meum, abduces; & abs te rheadam si conduxero, beneficium accipies: si tibi in vehiculo tuo sedere permisero. Vides ergo posse fieri, vt aliquis accipiendo quod suum est, munus accipiat.

CAP. VI. IN omnibus istis quæ modo retuli, vterque eiusdem rei dominus est. Quomodo: quia alter rei dominus est, alter vsus. Libros dicimus esse Ciceronis. Eisdem Dorus libratius suos vocat: & vtrumque verum est. Alter illos tanquam auctor sibi, alter tanquam emptor asserit. ac recte vtriusque dicuntur esse. Vtriusque enim sunt: sed non eodem modo. Sic potest T. Lilius à Doro accipere, aut emere libros suos. Possum donare sapienti quod viritum meum est, licet illius sint omnia. Nam cum regio more cuncta possideat, singularum autem rerum in vnum quemque proprietates sit sparsa: & accipere munus, & debere: & emere, & conducere potest. Cæsar omnia habet, fiscus eius priuata tantum, ac sua: & vniuersa in imperio eius sunt, in patrimonio propria. Quid eius sit, quid non sit, sine diminutione imperij quæritur. Nam id quoque quod tanquam alienum abiudicatur, aliter illius est. Sic sapiens vniuersa animo possidet, iure ac dominio sua.

CAP. VII. BION modo omnes sacrilegos argumentis esse colligit, modo neminem. Cum omnes de saxo de-

iecturus est, dicit: Quisquis id quod deorum est, sustulit & consumpsit, atque in usum suum vertit, sacrilegus est. Omnia autem deorum sunt. Quod quisque ergo tollit, deorum tollit, quorum omnia sunt. Ergo quisquis tollit aliquid, sacrilegus est. Deinde cum effringi templa, & expiari impunè Capitolium iubet: dicit, nullum sacrilegium esse. Quia quicquid sublatum est ex eo loco qui deorum erat, in eum transfertur locus qui deorum est. Hic respondetur: Omnia quidem deorum esse, sed non omnia diis dicata. In his obseruari sacrilegium, quæ religio numini adscriptis. Sic & totum mundum deorum esse immortalium templum, solum quidem amplitudine illorum ac magnificentia dignum: & tamen à sacris profana discerni, & non omnia licere in angulo, cui nomen fani impositum est, quæ sub cælo & conspectu siderum licent. Iniuriam sacrilegus deo quidem non potest facere, quem extra ictum sua diuinitas posuit: sed tamen puoitur, quia tanquam deo fecit. Opinio illa nostra ac sua obligat poenæ. Quomodo ergo sacrilegus videtur, qui aliquid aufert sacri, etsi quocumque transtulit, quod surriperat, intra terminos est mundi: sic & sapienti furtum potest fieri. Aufertur enim illi non ex his quæ vniuersa habet, sed ex his quibus dominus inscriptus est, quæ vicissim ei seruiunt. Illam alteram possessionem agnosceret, hanc nolet habere, & si poterit: emittetque illam vocem, quam Romanus Imperator emisit, cum illi ob virtutem, & bene gestam Rempub. tantum agri decerneretur, quantum arando vno die circuire potuisset: non est, inquit, vobis opus ciue, cui plus opus sit, quàm vni ciui. Quanto maioris viri putas, respuisse hoc munus, quàm meruisse? Multi enim Imperatores, fines aliis abstulerunt, sibi nemo constituit.

CAP. VIII. ERGO cum animum sapientis intuemur potentem omnium, & per vniuersa dimissum, omnia illius esse dicimus: quum ad hoc ius quotidianum, si ita res tulerit, capite censebitur. Multum interest, possessio eius animi magnitudine æstimetur an censu. Hæc vniuersa habere, de quibus loqueris, abominabitur. Non referam tibi Socratem, Chrysiptum, Zenonem, & ceteros magnos quidem viros, maiores tamen, quia in laudem veterum
 inui-

inuidia non obstat. Paulo ante Demetrium retuli: quem mihi videtur rerum natura, nostris tulisse temporibus, ut ostenderet nec illum à nobis corrumpi, nec nos ab illo corripì posse: virum exactæ (licet neget ipse) sapientia, firmæque in his quæ proposuit constantia; eloquentia; verò eius, quæ res fortissimas deceat, non concinnatæ, nec in verba sollicitæ, sed ingenti animo, prout impetus tulit, res suas prosequentis. Huic non dubito quin prouidentia & talem vitam, & talem dicendi facultatem dederit, ne aut exemplum sæculo nostro, aut conuicium deesset.

CAP. IX. DEMETRIO si res nostras aliquis deorum possidendas velit tradere sub lege certa, ne liceat donare, affirmauerim repudiarum, dicturumque: Ego veid me ad istud inextricabile pondus non alligo, nec in illam facem rerum huic expeditum hominem demitto. Quid ad me defers populorum omnium mala? qua nec datum quidem acciprem: quoniam multa video, quæ me donare non deceat. Volo sub conspectu meo ponere, quæ gentium oculos, regumque perstringunt. Volo inueneri pretia sanguinis, animarumque uestrarum. Prima mihi luxuriæ spolia propono: siue illa vis per ordinem expandere, siue (ut est melius) in vnum aceruum dare. Video elaboratam scrupulosa distinctione testudinem, & foedissimorum pigerimorumque animalium testas, in gentibus pretiis emptas: in quibus ipsa illa, quæ placet varietas, subditis medicamentis, in similitudine veri coloratur. Video istis mensas, & æstimatorum lignum senatoris censu, eo pretiosius, quod illud in plures nodos arboris infelicitas torfit. Video istic crystallina, quorum accendit fragilitas pretium. Omnium enim rerum voluptas apud imperitos, ipso quo fegare debet periculo, crescit. Video murrhina pocula: parù scilicet luxuria magno fuerat, nisi quo vomant, capacibus gemmis inter se propinarent. Video vniones, non singulos singulis auribus comparatos: iam enim exercitæ aures oneri ferendo sunt: iunguntur inter se & in super alij binis superponuntur. Non satis muliebri insania viros subiecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependisset. Video seticas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est quo defendi aut cor-

pus, aut denique pudor possit: quibus sumptis, mulier perurum liquido nudam se non esse iurabit. Hæc ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur, ut matronæ nostræ, ne adulteris quidem, plus sui in cubiculo quam in publico ostendant.

CAP. X. Quid agis avaritia? quot rerum caritate aurum tuum victum est? Omnia ista quæ retuli, in maiore honore pretioque sunt. Nec volo tuas opes recognoscere, laminas utriusque materiæ, ad quas cupiditas nostra caligat. At mehercule terra quæ quicquid vile futurum nobis erat protulit, ista defodit, & misit, & ut noxiis rebus ac malo gentium in medium prodituris, toto pondere incubuit. Video ferrum ex iisdem tenebris esse prolatum, quibus aurum & argentum: ne aut instrumentum in cædes mutuas deesset aut pretium. Et adhuc ista aliquam materiam habent: est in quo errorem oculorum animus subsequi possit. Video istic diplomata, & syngraphas, & cautiones, vacua habendi simulacra, umbras quasdam avaritiæ laborantis, per quas decipiant animum, inanium opinione gaudentem. Quid enim ista sunt? Quid fœnus, & Kalendarium, & usura, nisi humanæ cupiditatis extra naturam quæsitâ nomina? Possum de rerum natura queri, quod aurum argentumque non interius absconderit; quod non illis maius quam quod detrahi posset pondus iniecerit. Quid sunt istæ tabulæ, quid computationes, & venale tempus, & sanguinolentæ centesimæ? Voluntaria mala ex constitutione nostrâ pendentia, in quibus nihil est, quod subiici oculis, quod teneri manu possit, inanis avaritiæ somnia. O miserum, si quem delectat sui patrimonij liber magnus, & vasta spatia tetrarum colenda per vinctos, & immensi greges pecorum per provincias ac regna pascendi, & familia bellicosis nationibus maior, & ædificia privata laxitate urbium magnarum vincenzia. Cum bene ista, per quæ diuitias suas disposuit ac fudit, circumspexerit, superbumque se fecerit, si, quicquid habet, ei quod capit compareret, pauper est. Dimitte me, & illis diuitiis meis redde. Ego regnum sapientiæ novi, magnum, securum. Ego sic omnia habeo, ut omnium sint.

CAP. XI. ITAQUE cum C. Cæsar illi ducenta dona-

set, ridens reiecit, ne dignam quidem summam iudicans, qua non accepta gloriaretur. Dij deaque, quam paucillo illum animum aut honorare voluit, aut contumperet Reddendum egregio viro testimonium est. Ingentem rem ab illo dici audiui, cum miraretur dementiam eius, quod se putasset tanti posse mutari. Si tentare, inquit, me constituerat, toto illi fui experiendus imperio.

CAP. XII. SAPIENTI ergo donari aliquid potest etiam si sapientis omnia sunt. Aequè nihil prohibet, cum omnia amicis dicamus esse communia, aliquid amico donari. Non enim mihi sic cum amico communia omnia sunt, quomodo cum socio, ut pars mea sit, pars illius: sed quomodo patri matrique communes liberi sunt: quibus cum duo sint, non singuli singulos habent, sed singuli binos. Primum omnium iam efficiam, ut quisquis est iste, qui me in societatem vocat, sciat se nihil mecum habere commune. Quare? quia hoc consortium solum inter sapientes est, inter quos amicitia est. Ceteri non magis amici sunt, quam socij. Deinde pluribus modis communia sunt. Equestria omnium equitum Romanorum sunt: in illis tamen locus meus sit proprius, quem occupavi. Hoc si cui cessi, quamvis illi communi se cesserim, tamen aliquid dedisse videor. Quædam quorundam sub certa condicione sunt. Habeo in equestribus locum, non ut vendam, non ut locum, non ut habitem; in hoc tantum ut spectem. Propterea non mentiar, si dicam me habere in equestribus locum: sed cum in theatrum veni, si plena sunt equestria, & iure habeo locum illic, quia sedere est mihi liberum: & non habeo, quia ab his, cum quibus ius mihi loci commune est, occupatus est. Idem inter amicos puta fieri. Quicquid habet amicus, commune est nobis: sed illius proprium est, qui tenet. Vti illo nolente non possum. Derides me, inquis. Si quod amici est, meum est, liceat mihi vendere. Non licet. Nam nec equestria, & tamen communia tibi cum ceteris equitibus sunt. Non est argumentum, ideo aliquid tuum non esse, quia vendere non potes, quia consumere, quia mutare in deterius aut melius non potes. Tuum enim est, etiam quod sub lege certa tuum est. Accepi, sed certe non minus habes.

CAP. XIII. Nā te traham longius, Beneficiam ma-

ius esse non potest: ea per quæ beneficium datur, possunt esse maiora & plura in quæ se benevolentia effundat, & sic sibi indulgeat, quemadmodum amantes solent: quorum plura & celsa, & complexus arctiores non augent amorem, sed exercent. Hæc quoque quæ venit quæstio, profligata est in prioribus. Itaque breuiter perstringetur. Possunt enim in hanc quæ data sunt aliis argumenta transferri. Quæritur, an qui omnia fecit, ut beneficium redderet, reddiderit. Ut scias, inquit, illum non reddisse, omnia fecit, ut redderet. Apparet ergo, non esse id factum cuius faciendi occasionem non habuit. Ut creditori suo pecuniam non soluit, qui ut solueret, ubique quæsit, nec inuenit. Quædam eius condicionis sunt, ut effectum præstare debeant: quibusdam pro effectu est, omnia attentasse, ut efficerent. Si omnia fecit ut sanaret, peregit medicus partes suas. Etiam damnato reo, oratori constat eloquentiæ officium, si omni arte usus est. Laus imperatori etiam victo, & duci redditur, si & prudentia, & industria, & fortitudo muneribus suis functa est. Omnia fecit, ut beneficium redderet, obstitit illi felicitas tua. Nihil incidit durius quod veram amicitiam experiretur. Locupleti donare non potuit, sano affidere, felici succurrere. Gratiam retulit, etiam si tu beneficium non recepisti. Præterea huic intentus semper, & huius rei tempus operiens qui in hoc multum curæ, multum sedulitatis impendit, plus laboravit, quam cui cito referre gratiam contigit.

CAP. XIV. DEBITORIS exemplum dissimile est, cui parum est pecuniam quæsisse, nisi soluit. Illic enim stat acerbis super caput creditor, qui nullum diem gratiæ occidere patitur: hic benignissimus, quite eum cursantem & sollicitum atque anxium viderit, dicat: Mittè hanc de pectore curam. Desine tibi molestus instare. Omnia à te habeo. Iniuriam mihi facis: si me quicquam amplius desiderare iudicas. Plenissime ad me peruenit animus tuus. Dic, inquit, mihi reddidisse beneficium dices illū, qui sic gratiā retulit? Eodem ergo loco est, qui reddidit & qui non reddidit. Contra nunc illud pone, si oblitus esset accepti beneficii, si ne tentasset quidem gratus esse, negares illum gratiam retulisse? Ad hic diebus noctibusque se lassauit, & omnibus aliis renuntiauit officiis, huic vni

imminens, & operiens, ne qua se fugeret occasio. Eodem ergo loco erunt, ille qui curam referendæ gratiæ abiecit, & hic qui nunquam ab illa recessit? Iniquus, si rem à me exigis, cum videas animum non defuisse. Ad summam, puta, cum captus esses, me pecuniam mutuatum, rebus meis in securitatem creditoris oppositis, nauigasse hieme tam sæua: per infesta latrocinii litora, emensum quicquid periculi afferre potest etiam pacatum mare: peragratis omnibus solitudinibus, cum, quos nemo non fugiebat, ego quærentem, tandem ad piratas perueni, & iam te alius redemerat, negabis me gratiam retulisse? etiam si in illa nauigatione pecuniam, quam saluti tuæ contraxeram, naufragus perdidit, etiam ubi in vincula quæ detrahere tibi volui, ipse incidi: negabis me retulisse gratiam? At mehercule Athenienses, Harmodium & Aristogitonem tyrannicidas vocant: & Mucij manus in hostili ara relicta, instar occisi Porcenæ fuit. Et semper contra fortunam luctata virtus, etiam citra effectum propositi operis enituit. Plus præstitit, qui fugientes occasiones secutus est, & alia atque alia captauit, per quæ referre gratiam posset, quam in quem sine vlllo sudore gratam prima fecit occasio.

CAP. XV. DVAS, inquit, res ille tibi præstitit, voluntatem & rem. Tu quoque illi duas debes. Merito istud diceres ei, qui tibi reddidit voluntatem otiosam. Huic vero, qui & vult, & conatur, & nihil intentatum relinquit, non potes dicere: vtrumque enim præstat, quantum in se est. Deinde non semper numero numerus æquandus est. Aliquando vna res pro duabus valet. Itaque in locum rei succedit tam propensa voluntas, & cupida reddendi. Quod si animus sine te ad referendam gratiam non valet, nemo aduersus deos gratus est, in quos voluntas sola confertur Diis, inquit, nihil aliud præstare possumus. Sed si huic quoque cui referre etiam debeo, nil aliud præstare possum? quid est quare non eo aduersus hominem gratus sim. quo nihil amplius in deos confero?

CAP. XVI. SI tamen quid sentiam quæris, & vis fingere responsum: Hic beneficium recepisse se iudicat; ille se sciat non reddidisse. Hic illum dimittat: ille se teneat. Hic dicat, Habeo: ille respondeat, Debeo. In omni

quæstione propositum sit nobis bonum publicum. Præcludendæ sunt excusationes ingratas, ad quas refugere possint, & sub quibus inficiationem suam tegere. Omnia feci. Fac etiam nunc. Quid tu tam imprudentes iudicas maiores nostros fuisse, ut non intelligerent iniquissimum esse, eodem loco haberi cum qui pecuniam, quam à creditore acceperat, libidine aut alea absumpsit, & eum qui incendio, aut latrocinio, aut aliquo casu tristiore, aliena cum suis perdidit? Nullam excusationem receperunt: ut homines scirent fidem utique præstandam. Satius enim erat à paucis etiam iustam excusationem non accipi, quam ab omnibus aliquam tentari. Omnia fecisti ut redderes. Hoc illi satis sit: tibi parum. Non quemadmodum ille, si enixam & sedulam operam transire pro irrita patitur, cui gratia referatur indignus est: ita tu ingratus es, nisi ei, qui voluntatem bonam in solutum accepit, eo libentius debes, quia dimitteris. Non rapias hoc, nec testeris: occasiones reddendi nihilominus quaras. Redde illi, quia repetit: huic, quia remittit: illi, quia malus: huic, quia non malus. Ideoq; non est quod ad te hanc quæstionem iudices pertineret: an, quod beneficium quis à sapiente acceperit, reddere debeat, si ille defuit esse sapiens, & in malum versus est. Redderes enim & depositum, quod à sapiente accepisses, & etiam malo redderes creditum; quid est cur non & beneficium? Quia mutatus est ille, te mutat? Quid? si quid à sano accepisses, ægro non redderes: cum plus semper imbecillo amico debeamus? Et hic æger est animo, adiuvetur, feratur. Stulticia morbus est animi. Distinguendum hoc, quo magis intelligatur, existimo.

CAP. XVII. Dvo sunt beneficia. Vnum, quod dare nisi sapiens sapienti non potest: hoc est absolutum & verum beneficium. Alterum vulgare, plebeium, cuius inter nos imperitos commercium est. De hoc non est dubium, quia illi qualiscunque est debeam reddere, siue homicida, siue fur, siue adulter euasit. Habent scelera leges suas. Melius istos iudex, quam ingratus, emendat. Nemo te malum, quia est, faciat. Malo beneficium proiciam, bono reddam. Huic, quia deo, illi ne debeam.

CAP. XVIII. DE altero beneficij genere dubitatur, quod si accipere non potuit nisi sapiens, nec reddere quidem

dem nisi sapienti possunt. Puto enim me reddere, ille non potest recipere. Non est iam huius rei capax. Scientiam utendi perdidit. Quid si me remittere manco pilam iubeas? Stultum est dare alicui, quod accipere non possit. Ut respondere ab ultimo incipiam: Non dabo illi, quod accipere non poterit: reddam, etiam si accipere non poterit. Obligare enim non possum, nisi accipientem: liberari tantum, si reddo, possum. Ille uti illo non poterit, viderit. penes illum erit culpa: non penes me.

CAP. XIX. REDDERE, est, inquit, accepturo tradidisse. Quid enim si cui vinum debeas, & hoc ille infundere reticulo iubeat, aut cribro, reddidisse te dicēs, aut reddere voles, quod dum redditur, inter duos perit? Reddere est id quod debeas, ei cuius est, volenti dare. Hoc vnum mihi præstandum est. Ut quidem habeat, quod à me accepit, iam ulterioris est curæ. Non tutelam illi, sed fidem debeo: multo quæ satius est, illum non habere, quam me non reddere. Et creditori statim in macellum laturo, quod accepit, reddam. Etiam si mihi adulteram cui numerem, delegaverit, solvam: & si nummos quos accipiet, in sinum suum disinctum funder, dabo. Reddendum enim mihi est: non seruandum, cum reddidero, aut tuendum. Beneficij accepti, non redditi custodiam debeo. Dum apud me est, saluum sit. Ceterum licet accipientis manibus effluat, dandum est reposcenti. Reddam bono, cum expediet: malo, cum peret. Tale, inquit, beneficium quale accepisti, non illi potes reddere. Accepisti enim à sapiente: stulto reddis. Immo reddo illi quale nunc potest accipere: nec per me fit deterius, sed per illum. Id quod accepisti, reddam. Cui si ad sapientiam redierit, reddam quale accepisti: dum malus est, reddam quale ab illo potest accipi. Quid, inquit, si non tantum malus factus est, sed ferus, sed immanis, qualis Apollodorus? aut Phalaris: & huic beneficium quod acceperas, reddes? Mutationem sapientis tantam natura non patitur. Nam in pessima ab optimis lapsus, necesse est etiam in malo vestigia boni teneat. Nunquam in tantum virtus extinguitur, ut non ceriores animo notas imprimat, quam ut illas eradat. Illa mutatio. Feræ inter nos educatæ cum in silvas exuperunt, aliquid mansuetudinis pristinae retinent: tantumque à pla-

cidissimis absunt, quantum à veris feris & nunquam humanam manum passis. Nemo in summam nequitiam incidit, qui vnquam hæsit sapientiæ. Alius infectus est, quam vt ex toto elui, & transire in colorem alium possit. Deinde interrogo, vtrum iste ferus sit animo tantum, an & in perniciem publicam excurrat. Proposuisti enim mihi Apollodorum & Phalarim tyrannum: quorum si naturam habet intra se malus, quid ni ego isti beneficium suum reddam, ne quid mihi cum eo sit iuris amplius? Si vero sanguine humano non tantum gaudet & pascitur, sed & suppliciiis omnium ætatum crudelitatem insatiabilem exercet, nec ira, sed auiditate quadam læuendi furit, si in ore parentum filios iugulat, si non contentus simplici morte, distorquet, nec vrit solum perituros, sed excoquit, si ara eius cruore semper recenti madet: parum est huic beneficium non reddere. Quicquid erat, quo mihi cohæreret, intereisa iuris humani societas abscedit. Si præstitisset quidem mihi aliquid, sed arma patriæ meæ inferret: quicquid meruerat perdidisset, & referre illi gratiam seculus haberetur. si non patriam meam impugnat, sed suæ grauis est, & sepositus à mea gente, suam exagitat, abscedit nihilominus illum tanta prauitas animi: etiam si non inimicum, inuisum mihi efficit: priorque mihi ac potior eius officij ratio est, quod humano generi, quam quod vni homini debeo.

CAP. XX. SED quamuis hoc ita sit, & ex eo tempore omnia mihi in illum sint libera, ex quo, corrupendo fas omne, vt nihil in eum nefas esset, effecerit: illum mihi seruandum modum credam, vt si beneficium illi meum, neque vires maiores daturum est in exitium commune, nec confirmaturum quas habet, id autem erit, quod illi reddi sine pernicie publica possit, reddam. Seruabo filium eius infantem. Quid hoc beneficium obest cuiquam eorum quos crudelitas eius lacerat? Pecuniam quæ satellitem stipendio teneat, non subministrabo. Si marmora & vestes desiderabit, nihil oberit cuiquam id, quo luxuria eius instruitur: militem & arma non suggeram. Si pro magno petet munere artifices scænz, & scorta, & quæ feritatem eius molliant, libens offeram. Cui tritemes & cerastias non mitterem, luforias & cubicularias, & alia

alta ludibria regum in mari lasciuientium mittam. Et si ex toto eius sanitas desperata fuerit, eadem manu beneficium omnibus dabo, illi reddam: quando ingeniis talibus vitæ exitus remedium est: optimumque est obire ei, qui ad se nunquam rediturus est. Sed hæc rara nequitia est, & semper portenti loco habita fuit, vt hiatus terræ, & de æternis maris ignium eruptio. Itaque ab illa recedamus. De his loquamur, quæ detestatur sine horrore. Huic homini malo quem inuenire in quolibet foro possum, quem singuli timent, reddam beneficium quod accepit. Non oportet mihi nequitiam eius prodesse; quod in me non est, redeat domum bonus an malus. Quam diligenter istud excutere, si non redderem, sed darem? Hic locus fabulam poscit.

CAP. XXI. PYTHAGORICVS quidam emerat à furore phæcasta, rem magnam, non præsentibus nummis. Post aliquot dies venit ad tabernam redditurus: & cum clausam diu pulsaret, fuit qui diceret: Quid perdis operam tuam furor ille quem quæris, elatus combustus est, quod nobis fortasse molestum est, qui in æternum nostros amittimus tibi minimè, qui seis futurum, vt renascatur, iocatus in Pythagoricum. At philosophus noster teis aut quatuor denarios (non inuita manu) domum retulit, subinde concutiens. Deinde cum reprehendisset hanc suam non reddendi tacitam voluptatem, intelligens atrifisse sibi illud lucellum, redit ad eandem tabernam, & ait: Ille tibi viuit, tu redde, quod debes. Deinde per clostrum qua se commissura laxauerat, quatuor denarios in tabernam inferuit ac misit, pœnas à se exigens improbat cupiditatis, ne alieno assuesceret.

CAP. XXII. QVOD debes, quare cui reddas. Et si nemo poscet, ipse te appella. Malus an bonus sit, ad te non petrinet. Redde & accusa; non oblitus, quemadmodum inter vos officia diuisa sunt. Illi obliuio imperata est, tibi meminisse mandauimus. Extrat tamen, si quis existimat, cum dicimus eum qui beneficium dedit, obliuisci oportere; excutere nos illi memoriam rei præsertim honestissimæ. Quædam præcepimus ultra modum, vt ad verum & suum redeant. Cum dicimus, Meminisse non debet: hoc volumus intelligi, prædicare non debet, nec iactare, nec

gravis esse. Quidam enim beneficium quod dederunt, omnibus circulis narrant. Hoc sobrii loquuntur, hoc ebrj non continent: hoc ignotis ingerunt, hoc amicis committunt. Ut hæc nimia & exprobratrix memoria subsideret, obliuisci eam qui dedit, iustissimus, & plus imperando quam præstari poterat, silentium suavisimus.

CAP. XXIII. QUOTIES parum fiducia est in his, quibus imperas, amplius est exigendum quam satis est, ut præstetur quantum satis est. In hoc omnis hyperbole excedit, ut ad verum mendacio veniat. Ita que ille qui dixit:

Qui candore niues antecirent, cursibus auras:
quod non poterat fieri, dixit: ut crederetur quantum plurimum posset. Et qui dixit,

His immobilior scopula, violentior amne:
ne hoc quidem se persuasurum putavit, aliquem tam immobilis esse, quam scopulum. Nunquam tantum sperat hyperbola quantum audet: sed incredibila affirmat, ut ad credibilia perueniat. Cum dicimus, Qui beneficium dedit, obliuiscatur: hoc dicimus, similis sit oblito. Memoria eius non appareat, nec incurat. Cum dicimus, beneficium repeti non oportere, non ex toto repetitionem tollimus: sæpe enim opus est malis exaetore, etiam bonis admonitore. Quid ergo, occasionem ignorantem non ostendam? necessitates illi meas non detegam, quare nescisse se aut mentiat, aut doleat? Interveniat aliquando admonitio, sed verenda, quæ non poscat, nec in ius vocet.

CAP. XXIV. SOCRATES amicis audientibus: Emissem, inquit, pallium, si nummos haberem. Neminem poposcit, omnes admonuit, à quo acciperet, ambitus fuit. Quidni esset? Quantulum enim erat quod Socrates accipiebat? Ut multum erat, fuisse, à quo Socrates acciperet, non illos castigare mollius potuit. Emissem, inquit, pallium, si nummos haberem. Post hæc quisquis propraue-rit, sero dat. Iam Socrati defuit. Propter acerbos exaetores repetere prohibemus: non ut nunquam fiat, sed ut parè.

CAP. XXV. ARISTIPPVS aliquando delectatus vnguento: Male, inquit, istis effæminatis eueniat, qui rem tam beliam infamauerunt. Idem dicendum est: Male istis improbis & importunis beneficiorum suorum quadrupla-
toribus

toribus eueniat, qui tam bellam admonitionem inter amicos sustulerunt. Ego tamen utar hoc iure amicitia, & beneficium ab eo repetam, à quo petissem: qui alterius beneficij loco accepturus est, potuisse reddere. Nunquam, ne querens quidem, dicam:

— *Eiectum litore egentem*

Excepi. & regni demens in parte locauit.

Non est ista admonitio, non: conuicium est. Hoc est in odium beneficia perducere. Hoc est efficere, ut ingratum esse, aut liceat, aut inuet. Satis, abundeque est, submissis & familiaribus verbis, memoriam reuocare.

Si bene quid de te merui. fuit aut tibi quicquam

Dulce meum.

Ille inuicem dicat: Quid ni merueris? eiectum litore egentem excepisti.

CAP. XXVI. SED nihil, inquit, profecimus: dissimulat, oblitus est. Quid facere debeam? Queris rem maxime necessariam, & in qua hanc materiam consummari decet, quemadmodum ingrati ferendi sint. Placido animo, mansueti, magno. Nunquam te tam inhumanus, & immemoro, & ingratus offendat, ut non tamen dedisse delectet. Nunquam in has voces iniuria impellat; Vellem non fecisse. Beneficij tui etiam infelicitas placeat. Semper illum percontabit, si te ne nunc quidem percontet. Non est quod indigneris tanquam aliquid noui acciderit, magis mirari deberes, si non accidisset. Alium labor, alium impensa detertret: alium periculum, alium turpis vetecundia, ne dum reddit, fateatur accepisse, alium ignorantia officij, alium pigritia, alium occupatio. Aspice quemadmodum immensa hominum cupiditates hieat semper & poscant. Non miraberis ibi neminem reddere, ubi nemo satis accipit. Quis est istorum tam firma voluntatis ac solida, ut tato apud eum beneficia deponas; Alius libi diue insanit, alius abdomini seruit, alius lucri totus est. cuius summani non vinctes, alius inuidia laborat, alius coeca ambitione, & in gladios ruente. Adhuc torporem mentis ac senium, & huic contrarium inquieti pectoris agitationem, tumultusque perpetuos. Adhuc ultimam suam nimiam & tumorem, ob qua contemnendus est, insolentem. Quid contumaciam in peruersa nitentium, quid leuitatem

semper alio transilientem loquar? Huc accedat temeritas præceps, & nunquam fidele consilium daturus timor, & in ille errores, quibus volumus: audacia timidissimorum, discordia familiarissimorum, & publicum malum incertissimis fidere, fastidire possessa, quæ consequi posse spes non fuit.

CAP. XXVII. INTER affectus inquietissimos rem quietissimam, fidem quæris? Si tibi vitæ nostræ vera imago succurret, videberis tibi videre captæ cum maxime civitatis faciem, in quam omisso pudoris rectique respectu, vires in consilio sunt, velut signo ad permiscenda omnia dato. Non igni, non ferro abstinetur. Soluta legibus scelerata sunt. Nec religio quidem, quæ inter arma hostilia supplices texit, vllm impedimentum est ruentium in prædam. Hic ex privato, hic ex publico, hic ex profano, hic sacra rapit: hic effringit, hic transilit, hic non contentus angusto itinere, ipsa quibus arceur, evertit, & in lucrum ruina venit. Hic sine cæde populatur, hic spolia cruenta manu portat. Nemo non fert aliquid ex altero. In hæc aviditate generis humani, nã tu nimis fortunæ communis oblitus es, qui quæris inter rapientes referentem. Si indignaris ingratos esse, indignare luxuriosos, indignare avaros, indignare impudicos, indignare ægros, deformes, senes, pallidos. Et istud graue vitium, est intolerabile, & quod dissociet homines, quod concordiam, qua imbecillitas nostra fulcitur, scindat ac dissipet: Sed vsque eò vulgare est, vt illud nec qui queritur quidem effugerit.

CAP. XXVIII. COGITA tecum, an quibuscunque debuisti, gratiam reuleris, ac nullum vnquam apud te perierit officium, an omnium te beneficiorum memoria committetur. Videbis quæ puero data sunt, ante adolescentiam elapsa: quæ in iuuenem collata sunt, non perdurasse in senecturem. Quædam perdidimus, quædam proiecimus, quædam è conspectu nostro paulatim exierunt: à quibusdam oculos auertimus. Vt excusam tibi imbecillitatem tuam, in primis fragilis est memoria & rerum turbæ nõ sufficit. Neceffe est quæcum recipit, emittat, & antiquissima recentissimis obruat. Sic factum est, vt minima apud te nutricis esset auctoritas, qui beneficium eius longius ætas sequens

sequens posuit. Sic factum est, ut præceptoris tibi non esset vlla veneratio. Sic euenit, ut circa consularia occupato comitia, aut sacerdotiorum candidato, quæstura suffragator excideret. Fortasse vitium, de quo quereris, si te diligenter excusseris, in sinu inuenies. Inique publico irascaris crimini, stultè tuo. Ut absoluaris, ignosce. Meliorem illum facies ferendo; utique peiorem exprobrando. Non est quod frontem eius indures: sine, si quid pudoris residui, seruet. Sæpe dubiam verecundiam vox conuiciantis elatior rupit. Nemo id esse quod etiam videtur, timer. Deprehensus pudor amittitur.

CAP. XXIX. PERDIDI beneficium. Nunquid quæ consecrauimus, perdidisse nos dicimus? Inter consecrata beneficium est, etiam si male respondit, bene collocatum. Non est ille, qualem sperauimus. Simus quales fuimus nos, ei dissimiles. damnum tunc factum, nunc apparuit. Ingratus non sine nostro pudore protrahitur: quoniam quidem querela amissi beneficii, non bene dati signum est. Quantum possumus, causam eius apud nos agamus: fortassis non potuit, fortasse ignorauit, fortasse facturus est. Quædam nomina bona, lentus ac sapiens creditor fecit: qui iustituit, ac mora fouit. Idem nobis faciendum. Nutriamus fidem languidam.

CAP. XXX. PERDIDI beneficium. Stulte, non nostri detrimenti tui tempora, perdidisti, sed cum dares. Nunc palam factum est. Etiam in his quæ videntur in perditione, moderatio plurimum profuit. Ut corporum, ita animum molliter vitia tractanda sunt. Sæpe quod explicauit mora, pertinacia trahentis abruptum est. Quid opus est maledictis? quid querelis? quid inestatione? quare illum liberas? quare dimittis? Si ingratus est, iam nihil debet. Quæ ratio est exacerbare eum, in quem magna contuleris, ut ex amico dubio fiat non dubius inimicus, & patrociniū sibi nostra infamia quæra? Nec desit qui dicat: Nescio quid est, quod eum, qui tantum debuit, ferre non potuit. Subest aliquid. Nemo non superioris dignitatem querendo, etiam si non inquinauit, asperxit. Nec qui quædam fingere contentus est leuia, cum magnitudine mendacii fidem quærat.

CAP. XXXI. QUANTO illa melior via, qua seruetur

illa species atnicæ, & si reuerti ad sanitatem velit, etiam amicitia? Vincit malos pertinax bonitas: nec quisquam tam duri infestique aduersus diligenda animi est, vt etiam vi tractus bonos non amet: quibus hoc quoque cogitantes rursus secte. Non est mihi relata gratia. Quid faciam? Quod dii omnium rerum optimi auctores, qui beneficia ignorantibus dare incipiunt, ingratis perseuerant. Alius illis obiicit negligentiam nostri, alius iniquitatem: alius illos extra mundum suum proiicit, & ignauos hebetésque, sine luce, sine vilo opere destituit. Alius solem, cui debemus quod inter laborem quietemque tempus diuisimus, quod non tenebris immeriti confusionem æternæ noctis effugimus, quod annum cursu suo temperat, & corpora alit, facta euocat, perequit fructus, saxum aliquod aut fortuitarum ignium globum, & quibus potius quam deum appellat. Nihilominus tamen more optimorum parentum, qui maledictis suorum infantium arrident, non cessant dii beneficia congerere, de beneficiorum auctore dubitantibus: sed æquali tenore bona sua per gentes populósque distribuunt, vnã potentiam sortiti, prodesse. Spargunt opportunis imbribus terras: maria flatu mouent, siderum cursu notant tempora, hiemes atatesque interuentu lenioris spiritus molliunt, errorem labentium animarum placidi ac propitij ferunt. Imitemur illos. Demus, etiam si multa in irritum data sint. Demus nihilominus aliis, demus ipsis, apud quos iactura facta est. Neminem eb exitanda domo ruina deterruit: & cum penates ignis assumpsit, fundamenta repente adhuc atea ponimus, & vrbes haustas sæpius eodem solo condimus. Adeo ad bonas spes pertinax animus est. Terra marique humana opera cessarent, nisi male cadentia iterum tentare libuisset.

CAP. XXXII. INGRATVS est, non mihi fecit iniuriam, sed sibi. Ego beneficio meo, cum darem, vsus sum. Nec ideo pigrius dabo, sed diligentius. Quod in hoc perdidit, ab aliis recipiam. Sed huic ipsi beneficium dabo iterum, & tanquam bonus agricola, cura cultuque sterilitatem soli vincam. Perit mihi beneficium: iste omnibus. Non est magni animi, dare & perdere: hoc est magni animi perdet & dare.